

A jogi nyelvészet és a jogi fordítás kapcsolatában. Könyvismertetés Susan Sarcevic: New Approach to Legal Translation (A jogi fordítás új megközelítése) c. monográfiájáról¹

Amerikai származású nyelvész és akadémikus, Susan Sarcevic szakmai pályafutásának és egyben kutatásainak nagyobb részét arra szentelte, hogy felfedezze és elemezze a megalkotott jogi szöveget, mint egyedülálló, ugyanakkor roppant sokrétű szövegtípust. Mindezt a fordítás szemszögéből teszi két-, valamint többnyelvű közegben. Jogász-nyelvészként és fordításkutatóként megírt könyve rendkívül fontossá vált a jogi nyelvészet és a jogi fordítás művelői körében. Műve figyelmet érdemel a szakfordítással foglalkozó kötetek hosszú sorában még akkor is, ha a jogi nyelvészet és a fordítástudomány fiatal tudományágakként még olykor törékeny alapokon nyugszanak, és önálló tudományág létüket még ma is sokan vitatják.

A jogi nyelvészet történeti úton két nyelv találkozása és szerves együttélése révén született meg, ahol a jogi szövegek fordítása során, még pontosabban jogszabályok fordítása során kétnyelvű jogszabályalkotásban nyilvánult meg. A fordítástudomány az emberi nem természetes gyakorlati szükségleteinek kielégítése céljából formálódott ki, ahol a praktikum megkövetelte, hogy azt tökéletesítsék, majd végül azt meghaladva tudományos keretek között rögzítsék.

A jogi szöveg gyakorlati irányból történő megközelítése, annak forrása és célja, így a fordítandó szöveg sem kerülhette el, hogy az idők során kialakult know-how-t elméleti keretbe fogják. e két új alkalmazott tudományág a jogi szöveg tekintetében gyümölcsözőnek bizonyult, és azt elméleti síkon is magasabb szintre emelte. A hosszú folyamat során, Kanada jogszabályalkotási gyakorlata úttörőként volt jelen mind a jogi nyelvészet, mind pedig a fordítástudomány tekintetében. A jogi fordítás kanadai tapasztalatainak hiányában Susan Sarcevic ezt a könyvet bizonyára nem ilyen formában írta volna meg, mivel a jelen mű bővelkedik kanadai tapasztalatokban mind gyakorlati, mind pedig módszertani megfontolások tekintetében.

Viszonylagos rövidege ellenére (300 oldalba sűrítve) a New Approach to Legal Translation c. kötet a jogi nyelvészet és a fordítástudomány ötvözeteként létrehozott értekezésként fogható fel. E két megközelítés ezért nélkülözhetetlenek bizonyul azok számára, akik a jog nyelvészetének fordításában a kevésbé bejárat utat követik, szemben azokkal a gyakorló jogászokkal, akik gyakorlatiasabb szempontból és általánosabb megközelítéssel dolgoznak, és a szó szerinti

---

¹ Susan Sarcevic: New Approach to Legal Translation. The Hague, London, Boston Kluwer Law International, 1997, ISBN 90 411 04 01 1 (308 oldal)

fordításával ellentétben a szöveg szellemét tekintik mérvadónak. Az írózó végtére is azt kutatja, hogy melyek azok a jellegzetességek, amelyek a jogi szöveget kiemelik a szakszövegek köréből, és azoktól szervesen megkülönböztetik azt. Gondolatmenetéből elég világosan kitűnik, hogy e szövegtípus által betöltött funkciója az, ami ezt a jelleget megadja a jogi szövegnek tekintet nélkül az adott esetben neki tulajdonított funkcióra, amit egyes elméleti szakemberek tulajdonítottak a jogi szövegnek, valamint a funkció, mint fogalom értelmezési problémáira.

Egy ilyen értelmezési problémával foglalkozó vita kapcsán, még ha az az elméleti szakemberek körében bizonyos érdeklődésre is tenne szert, amennyiben megállapodnának egy konkrét nyelvi funkcióban, amely a jogi nyelvet vitán felül jellemezni tudná, túlprofanizálná a vita eredményét. A jogi nyelv, így a jogi szöveg, amelyet ennek eredményeképpen létrehoznak magában a nyelvben ölt testet: a kanadai példát említve az angol és a francia nyelvben, így a magyarban is. A nyelvészek egyetértenek abban, hogy a referenciális funkció² az, ami az emberi nyelv legfontosabb jellemzője, és amely alapján minden nyelv ide tartozik. A többi funkció ebből az alapfunkcióból ered, azaz szöveg tárgyköréből, kontextusából és céljából. Ha a jogi szöveget lényegében a jogszabályok és a szerződések szövegére szorítjuk le, mint ahogyan azt a nyelvészek többsége is teszi, világossá válik, hogy ez a tipológia a társadalmi szabályozás klasszikus funkcióját testesíti meg. Ebben a tekintetben beszélhetünk imperatív, illetve normatív szövegről. Így megállapíthatjuk-e, hogy mint azt a szerző is megtette, a jogszabály és a szerződés lényegében normatív szöveget alkot, és ebbe az egy kategóriába sorolhatók be, valamint az igazságszolgáltatás érdemi és eljárásjogi határozatai elsősorban leíró jellegűek, és csupán egy részük ölt előíró jelleget? Lehetséges azonban, hogy a valóságban ilyen éles határvonal nem létezik. El lehet-e mondani egy a közvilágításról szóló jogszabályról, hogy minden pontjában normatív erővel bír? Ugyanígy földgátkitermelésre, vagy éppen katonai támaszpont létesítésére irányuló szerződés esetében a leíró részek csupán másodlagos szerepet kapnak? Hasonlóképpen el lehet-e mondani a Kúria jogegységi határozatáról, hogy lényegében leíró jellegű, és csak elemeiben hordoz normativitást? Ezek a kérdések rávilágítanak a nyelvi elméleten nyugvó tipológia gyengéire, valamint a valóságban működő jogi nyelvre, amely nem választható szét ilyen éles határvonallal ugyanúgy, mint azok az emberi tevékenységek sem, mint amelyek körében a jogi nyelvvel találkozunk. Kétségtelen, hogy a normatív erejű szövegek hierarchiáját az alkotmányok és a nemzetközi szerződések koronázzák,

---

² A nyelvészetben Roman Oszipovics Jacobson orosz származású amerikai nyelvésznyelvi modellje alapján a nyelvi kommunikáció hat alapfunkcióját különbözteti el: a **referenciális funkció** a kontextusra irányul, a megismeréssel kapcsolatos, számos üzenetben ez az uralkodó, mivel a kommunikáció célja az ismeretátadás az emotív vagy expresszív funkció a feladóra, illetve az üzenet tárgyára utal, kifejezi a eladónak a magatartását azzal kapcsolatosan, amiről beszél; a konatív funkció a címzettre irányul, felszólítást, parancsot hordoz; a fatikus funkció a kontaktusra irányul, célja a kommunikáció létrehozása, fenntartása, a csatorna működésének ellenőrzése; a metanyelvi vagy magyarázó funkció feladata a kód ellenőrzése, annak ellenőrzése, hogy a felek értik-e egymást; a poetikai funkció magára a közleményre irányul, a kifejezésre.

ahol ugyanúgy megtalálhatóak a leíró és az előíró elemek, egymáshoz viszonyított súlyuk azonban normaszövegenként és nyelvenként eltérnek egymástól. Érdekes és hasznos volna ezeket az állításokat alátámasztani vagy cáfolni azzal a korpuszokkal a megalkotásával, amelyben különbséget tennénk a jogi szövegek között aszerint, hogy melyik kategóriába tartoznak, és ezt számszerűsíthetően tanulmányokkal támasztanánk alá.

Susan Sarcevic eszmefuttatása lényegében a jogi fordítás területén megjelent művek és gondolatok szintézisét adja, amióta a fordításkutatókat és a jogász-nyelvészeket a kérdés foglalkoztatni kezdte. A szerző munkáját egyértelműen a kommunikáció perspektívájából szemléli, amikor azt írja, hogy „a jogi fordítást a kommunikáció egyik megnyilvánulási formájaként foghatjuk fel.”³ Mindezt azzal egészíti ki, hogy minden a jogi fordítással kapcsolatos, elméleti síkon megfogalmazott megállapítást a gyakorlat szemszögéből kell értelmezni (practice-oriented approach). Ez a megállapítás aligha vitatható. A műtovábbi célja, hogy helyesbítsen azon a hibás, de tradicionálisan jelen lévő felfogáson, ahogyan a jogászok és a nyelvészek a jogi fordításról vélekednek, és a jogi fordítást megkülönböztessük a szakfordítás területébe tartozó egyéb (orvosi, műszaki, kereskedelmi szakterületen végzett) fordítási formáktól. Ebben a műben azonban ne számítsunk receptszerű megoldásokra, sem pedig arra a csodamódszerre amellyel a fordító a jogi szöveget jobban és hatékonyabban lesz képes lefordítani az adott célnyelvre. Mag a szerző is szerényen elismeri, hogy nem létezik mindenre alkalmazható módszer, és kétségtelen, hogy az adott jogi nyelv és kultúra tekintetében megfelelő módszertannal dolgozzanak a jogi fordítók. A szerző ehelyett olyan elméleti alapot kíván nyújtani az olvasónak, így a fordítónak, amely lehetővé teszi az utóbbi számára, hogy aktívabban részt vegyen a jogi kommunikációban.

El lehet mondani, hogy összességében ezt a mű el is éri. Azáltal, hogy a könyvet két részre osztja, az első négy fejezetet elméleti, a további négyet pedig gyakorlati megállapításokra, a szerző elegendő gondolkodnivalót nyújt mind az elméleti, mind pedig a gyakorlati szakember számára méghozzá ezt úgy teszi, hogy elméleti keretet ad a gyakorlatban felmerülő problémák kezelésére.

Az első fejezetben a szerző a jogi fordítást a fordítás általános kontextusába és ezzel a nyelvészeket és a jogászokat megosztó elméleti vita fókuszpontjába helyezi. Ezt úgy teszi, hogy e két szakembercsoportot szembeállítva a nyelvészeknek azt rója fel, hogy nem képesek megtalálni a jogi szöveghez egyedülállóan tartozó kommunikatív funkciót, míg a jogászok magáról a szövegről feledkeznek meg, mivel a fordítandó szövegben csupán a szavakat, a jogi terminológiát látják. A jogi fordítás ugyanis egyetemben a fordítás egyéb formáival a fordítandó szöveg számos egyéb

---

³ Susan Sarcevic: *New Approach to Legal Translation*, 3. o. (“legal translation is regarded as an act of communication”)

elemével és jellegzetességével is foglalkozik. A fordítás alapegysége a szöveg, nem pedig annak terminológiája⁴, amint az a kortárs nyelvészet már évekkel ezelőtt megállapította. Ebből következik, hogy e szövegeket külön tipológia szerint érdemes osztályozni, amelyet a fordításkutatók alkotnak meg aszerint, hogy a szöveg milyen funkciót fog beölteni a kommunikáció általános keretében: így vallási, irodalmi, műszaki, tudományos stb. szövegek összességében, amelyeket szakszövegnek nevezünk⁵, amelyek között megtalálhatjuk a jogi szöveget is sajátos nyelvezetével, a jogi nyelvvel. Ebben a tekintetben a szerzőnő pontosítja álláspontját, miszerint nem ragaszkodik feltétlenül a jogi nyelv és jellemzőinek leírásához, hanem a jogi nyelvet annak működése közben figyeli meg és teszi elemzés tárgyává.⁶

Tovább folytatva a szerző a jogi fordítás elméleti kérdéseivel foglalkozik és tömören összefoglalja témában tett megállapításokat.⁷ Ez a rész lényeges abban a tekintetben, hogy azt az alapvető kérdést taglalja, hogy mi is a jogi fordítás és miben is különbözik az általában vett fordítástól. Érdeemes átlátni, hogy e kérdésekre adott válasz hogyan változott az évtizedek alatt. A fordítástudomány jelenlegi állása szerint tudvalevő, hogy nem nyelveket, illetve nyelvpárokat fordítunk egymás között, hanem a szöveget: adott nyelven megfogalmazott szöveg és egy másik nyelven megfogalmazott szöveg közé tesszük az egyenlőségelet. Így a szakfordítás területén, nem a jogot fordítjuk le és azt követően egy nyelvet, mint azt sok jogász vélte, és még ma is véli. A szöveg az, amit a fordítónak egyik nyelvről a másikra le kell fordítania attól függetlenül, hogy a kulturális elemek fontosak-e, bár ez ezen a területen aligha vitatható. Tagadhatatlan fejlődésnek lehetünk tanúi a II. világháború óta, így az ENSZ iránymutatása a fordítók számára is világossá teszi, hogy még akkor is, ha az eredeti szöveghez való hű fordítás az elsődleges cél, a fordító szabadságot kap a stílusztika terén, amikor többek között jogi vagy egyéb szakszöveget kell lefordítania.⁸

A második fejezetben a szerző ismerteti a jogi fordítás történetét, és visszamegy egészen a jogi fordítás gyökereihez, mégpedig a Kre. 1271-ben egyiptomiak és a hettiták között kötött békeszerződéshez, amely az első jelentős ilyen jogi szöveg⁹. Érdekessége abban áll, hogy az eredeti szerződést sohasem találták meg, hanem annak két fordítását lelték fel: a hieroglifákat tartalmazó egyiptomi változatot és a hettita ékírást tartalmazó változatot. A jogi fordítás sem került el az évezredek óta máig tartó, a fordítókat megosztó vitát, amely a fordítás módját teszi központi

---

⁴ Sarcevic, 5. o.

⁵ Id. 7-8. o.

⁶ 9. o.

⁷ 12. és további oldalak

⁸ A hatályos iránymutatást lásd francia nyelven:

https://conf.unog.ch/tradfraweb/Traduction/Traduction_docs%20generaux/Manuel%20du%20traducteur-ONU.pdf

⁹ Hacsak az Eblai kőtáblákat nem tekintjük ilyennek, amelyet Kre. 3. évezredben írtak meg.

kérdéssé. Nagyon hasznos és érdekes ezért a szerző által készített táblázat¹⁰, amely a jogi fordítás fejlődési szakaszait foglalja össze egészen a kezdeteitől, a szó szerinti fordítástól egészen a nem szó szerinti vagy szabadfordításig (többnyelvű jogalkotás) végigkövetve azt. Így a kezdeti szigorú szó szerinti fordítást felváltotta a szó szerinti, kevésbé szó szerinti, közel idiomatikus, idiomatikus fordítás, majd pedig a többnyelvű államok jogalkotására jellemző többnyelvű jogalkotás (codrafting). Ismeretes továbbá Jusztiniánusz által a szigorú szó szerinti fordítás elvének a bevezetése a római jogban, amelynek a béklyóitól fokozatosan megszabadultunk, habár nagy árat fizettünk érte, mivel még ma is nyomára bukkanhatunk a gyakorlatban még akkor is, ha napjaink fordításkutatói elemzéseik és kutatásaik hangsúlyát célnyelvre helyezik. A fejlődési folyamat egyik nagyobb állomását az osztrák ABGB 10 nyelvre történő lefordítása jelenti¹¹, ahol a fordítások mind a tíz nyelven vitathatatlan értékkel bírnak.

Másfelől számos kérdés vetődik fel a kötet jogszabályalkotásra helyezett hangsúlyával kapcsolatban. A törvények kerülnek elsősorban előtérbe, mint ahogyan az a nyelvészek többségénél is megjelenik, sőt a jogi fordítással foglalkozó jogászoknál is. Ebben nem kis szerepe lehet a 19. századtól erősödő pozitivizmus hatásának. Ettől függetlenül véleményem szerint a jogszabályi hierarchia csúcsán elhelyezkedő jogszabályok fordítása a jogi fordítás széles skálájának csupán egy részét képezik, és ide tartoznak a pragmatikusabb szövegek a bírósági, közigazgatási határozatok, a szerződések köréből egészen az esztétikumot megvalósító jogtudományi szövegig. Ez pedig a kevésbé foglalkoztatja azokat a fordítókat, akik munkájuk során aligha foglalkoznak törvényszöveggel – a jéghegy csúcsával – és a jogi fordítás fennmaradó 99 százalékát teljesen figyelmen kívül hagyják. Ennek ellenére vannak a fordítói kreativitást támogató kezdeményezések is. Amikor ezt a törvényszövegre vetítjük, tudjuk, hogy a fordítóknak csak korlátozott mozgástere lehet.¹² A jogi fordítás egyéb területeire alkalmazva, a fordítói kreativitás csak pozitívan hathat, esetleg akár rá is kényszerítheti a jogászokat, hogy minőségibb szöveget alkossanak. Legalábbis ez a remény.

A harmadik és a negyedik fejezetben a jogi fordítást a kommunikáció oldaláról világítja meg a szerző. Ez a kommunikáció típus azonban a jog rendszerének és működési mechanizmusának köszönhető, mivel annak lényegi elemét képezi.¹³ Ez a szemléletváltás – az átkódolástól a kommunikációig – elkerülhetetlenül megjelenik a fordító munkájában is.¹⁴ A fordítói tevékenységet egyre kevésbé jellemzi a passzivitás: az egyszerű nyelvi megfeleltetés, a jogszabály betűjéhez történő kényszerű ragaszkodástól elrugaszkodva az idők során egyre tevékenyebb szerepet kapott, ami

---

¹⁰ 24. o.

¹¹ 34-35. o.

¹² 118. és következő oldalak

¹³ 55. és következő oldalak

¹⁴ 87. és következő oldalak

egészen addig a pontig fokozódott, hogy ma már a jogi fordító szövegalkotóvá lépett elő. A fordítástudomány nem tart annyira a fordítói szubjektivitástól, mint azelőtt, és beavatkozási jogot nyújt, ha nem is szisztematikusan, a jogi fordítás területén ahhoz, hogy a szöveget jogilag is értelmezzék.

Ezzel záródik az elméleti rész, amely a kötet terjedelmének közel egyharmadát teszi ki. Ezt az jelenti, hogy a szerzőnő a jogi fordítás gyakorlati jellegére helyezi a hangsúlyt. A gyakorlati szakember kellő megnyugvást talál benne, az elméleti szakember pedig a fordítandó szöveg gyakorlati működésébe nyerhet bepillantást.

Az ötödik fejezetben, amely arra összpontosít, hogy mit kell és érdemes tudni a jogi szövegről, a szerző szakít a jogi szöveg és normatív tartalmának hagyományos megközelítésével, és kutatását elsősorban a jogalkotási szövegre fókuszálja, annak normáira és szerkezetére, kitér azonban a bírói határozatokra és jogtudományi szövegre is. Összefoglaló jelleggel tekinti át a jogszabályszerkesztés alapvető sarokpontjait, bemutatja és összeveti a bírói határozatok szerkezetét, kifejezett hangsúllyal él a különböző használatban lévő fogalmakkal, a common law felfogást megkülönbözteti a kontinentális civiljog gondolkodásmódtól. A J. L. Austin által megalkotott beszédaktusok elmélete¹⁵ nagy hatással volt a szerzőre, mégpedig többek között a jogi nyelv performatív aktusainak tárgyában, különös tekintettel annak illokutórikus aktusaira.¹⁶ Mindezt anélkül teszi, hogy elhanyagolná a különböző jogi kritériumokat, amely alapján a szerző szerint meg kell különböztetni a jogi beszédaktusok csoportját. Ebben a viszonylatban Susan Sarcevic óva inti a jogi fordítót kontrasztív nyelvészettől (azaz két nyelv szerkezetének egybevetésétől)¹⁷, amikor a forrásnyelvben szereplő jogi normát kell a célnyelvben megjeleníteni. Erősen tanácsos ilyenkor a jogi szövegek szerkesztésére vonatkozó gyakorlatot elsajátítani az egyes jogi kultúrák tekintetében. Példaként említi a kógenáciát és engedélyt kifejező nyelvi eszközöket, így az angol nyelvben ezt kifejező „*shall*” módbeli segédigét megkülönböztetve az egyéb „*must*” jellegű segédigéktől.

---

¹⁵ Austin beszédaktus-elmélete szerint a nyelvhasználat nem egyszerűen a cselekvés irányítója, hanem maga a cselekvés is. A nyelvhasználat nemcsak információátvitel, hanem cselekvés is, amit az információátvitellel viszünk véghez. Megkülönböztette a nyelvi megnyilvánulásokat aszerint, hogy azok leírnak, megállapítanak valamit, illetve ezek hiányát. Az előbbi konstatívumnak nevezte, az utóbbit performatívumnak. A megkülönböztetésnek nem mindig van értelme, ugyanis a performatív megnyilatkozások csak annyiban különböznek a konstatívtól, hogy bennük a cselekvési erő kifejezetten meg van jelenítve, míg a konstatív megnyilatkozásokkal is lényegében cselekvést hajtunk végre. Ahhoz, hogy egy beszédaktus elérje a célját, meg kell felelni bizonyos kritériumoknak: a beszédaktust végrehajtójának rendelkeznie kell a megfelelő felhatalmazással (csak bíró ítéltet valakit börtönbüntetésre); a beszédaktust helyesen kell végrehajtani (az eljárási szabályok betartásával); valamint őszinteséget kell közvetítenie (a mögöttes szándék gondolatok őszintesége pl. ígéreteknél).

¹⁶ A beszédaktusok célja és értelme felőli megközelítése, amely nem magát a kijelentett hangsort (a lokúciót) tekinti fontosnak, hanem az általa elérni kívánt célt, valamint a lokúció mögötti szándékot.

¹⁷ 137. o.

A hatodik fejezet a fordítástudomány területén is nagy port kavaró témával foglalkozik: a fordítói kreativitással, mint a fordítói szabadság egyik elemével. Egyesek számára a fordító nem végez igazi alkotó munkát, mivel csupán egy másik által megfogalmazott gondolatot alkotja újra, a jelen esetben a jogi szöveget. Mások számára viszont a fordító nem csupán mechanikus cselekvést végez, hanem egyenesen mérnöki pontossággal dolgozik, akinek a jártasságán múlik, mi választ el egy közepszerű, banális szöveget (mondhatni a megalkotott szövegek többségét) a példaértékű, jól olvasható, világosan megszerkesztett szövegtől. A jogi fordításban a kreativitásnak megvannak a maga határai, korlátai, így a jogi értelmezésnek vagy magának a megalkotott szövegnek is. Ez a fejezet a többnyelvű jogszabályalkotással foglalkozik, azzal a jogszabályszerkesztési technikával, amelyet Kanada vitt tökélyre, és amely a szerzőnőt szemlátomást lenyűgözte, és a fordítás egyik kiforrott és eredeti modern formáját és módszerét látja benne. Ebben a technikában alkalmazási kontextusától függően valóban láthatunk rokonvonásokat a fordítással, nevezetesen amikor a létrehozott kétnyelvű (angol-francia) szöveget egyetlen nyelven vitatnak meg. Ilyenkor beszélhetünk arról a célnyelvi fordításról, amelynek szövegében a fordításban érintett szereplők egyetértettek. Ez hasonlít a nemzetközi szinten megvalósuló fordítási tevékenységre többek között az ENSZ és az EU keretében. A fordítástól meg kell különböztetni azt az esetet, amikor az érintettek adott tárgykörben vitát tartanak, ki-ki a saját nyelvén, majd a közös nevezőre hozott fogalmakat, elveket és szabályokat minden egyes érintett szereplő a saját nyelvén megfogalmazza a tiszteletben tartva a szószerintiséget és az eredeti aktus szellemét. Amennyiben a fordítást tág értelemben határozzuk meg, mint olyan tevékenységet, amelyben egy adott gondolatot egy adott nyelvben megjelenítünk, akkor elmondható, hogy a többnyelvű jogalkotás is a fordítás egyik formája. Ha azonban a fordítást szűken értelmezzük, amelyet pl. a fordítástudományban használatos definíció is követ,¹⁸ akkor a többnyelvű jogalkotás nem tekinthető fordításnak.

A többnyelvű jogalkotás sok esetben bizonyos hasznos megoldásnak,¹⁹ annak ellenére, hogy megvannak a maga korlátai és veszélyei is, amelyekről a szerző különösen a szöveg jogi értelmezés tekintetében von le következtetéseket, és a fordítástudomány kulcsfogalmát teszi középpontba: az egyenértékűséget (ekvivalenciát). Az ekvivalencia megvalósítása, mint a jogi vagy nem jogi fordító szent Grálja a következő, hetedik fejezet fókuszpontja. A fejezetben a multilaterális jogi dokumentumok fordításával foglalkozik, amelyek esetében a fordítás volumenének növekedése hatványozottan érvényesül az adott nemzetközi szerződésben részes államok számának növekedésével, így beszélhetünk például az Európai Uniót megalapító Maastrichti Szerződésről,

---

¹⁸ A fordítástudományban a fordítás nem más, mint a forrásnyelvi szöveg felcserélése ekvivalens célnyelvi szöveggel.

¹⁹ 181. és következő oldalak, valamint 201. és következő oldalak

ami a fordító számára kifejezetten terminológiai szinten okoz nem kis fejtörést, amelyet a szerző a mű nyolcadik fejezetében mutat be bővebben.

Susan Sarcevic már előljáróban felhívja a figyelmet, hogy a fordítás – jogi vagy nem jogi – nem feleltethető meg a szavak egyszerű átkódolásával, ahol egy szó megegyezik egy másik szó tükörfordításával, valamint ahol az ekvivalencia keresése nem abban merül ki, hogy egy adott nyelvben létező szót helyettesítjük a másik nyelvben található megfelelőjével. A fordító szöveget fordít, nem pusztán szavakat. Mégis a jogi nyelvészet terén megjelent publikációk többsége megelégszik a szavak szintjével, és a szöveget háttérbe szorítja. Ebben láthatjuk a terminológia befolyását. A jogászok nagy többsége számára a jog a szavak kérdése körül forog. A fordító számára viszont a szó egy csupán a számos elem közül, amelyet az értelem keresése közben tekintetbe vesz, és csak a megfelelő irányba tereli őt, de önmagában nem adja meg a végeredményként létrehozott szöveget, kivéve persze, ha olyan egyedülálló szóról/terminusról van szó, amely az egész szöveget kiteszi, mint például egy-egy kötet címének a fordítása. Susan Sarcevic részletesen elemzi az ekvivalencia fogalmát és egyéb megvalósulási formáit, amelyek tekintetében fokozatok bevezetését javasolja,²⁰ valamint elfogadhatósági kritériumokat állít fel: mikor lehet azt mondani, hogy az ekvivalens megfelelők funkcionálisak, kvázi funkcionálisak vagy nem funkcionálisak? A példaként hozott lebegő jelzalogog angol-francia összehasonlító táblázata az ekvivalencia fogalmát egy kicsit értelmezhetőbbé teszi az olvasó számára.

Mindazonáltal, még ha egy jogintézmény elvi hátterét, mint például a szerződések tekintetében, ekvivalensnek lehet tekinteni jogrendszerről jogrendszerre, a fogalom szemantikai értelemben nem egyezik meg minden nyelvben. El kell-e tehát vetni az ekvivalencia elvét? Sarcevic azt az érdemi választ adja, hogy az ember mindig is fordított, és nem foglalkozott túlságosan az ekvivalencia elméleti elvével. A gyakorlatban ugyanis a szöveg joghatása számít. Joghatás viszonyában pedig a jogrendszerek nagyban különböznek egymástól, ahogyan azt René David is megfogalmazta, vannak rendszerek, ahol az eljárás uralja a jogrendet (lásd az angolszász rendszereket), vagy ahol ennek az ellentéte érvényesül, azaz az anyagi jog uralja az eljárásjogot (lásd például Kína jogrendszerét). Itt mutatkoznak meg a kétnyelvű jogi szótárak igazi gyengeségei, mivel képtelenek leírni a valóságot, a reáliákat mind nyelvi, mind pedig jogi tekintetben.

Méltán vetődik fel a kérdés: hol találjuk a megoldást? Létezik egyáltalán? A megoldás egy elemét megtalálhatjuk két nyelvi változat tartalmának a szimmetriájában, az egyensúly tekintetében azonban ez a szöveg vizuális hátrányaként fogható fel: ugyanis a tartalom fog érvényesülni a formával szemben. Sarcevic összefoglalja a fordításkutatók bevált módszereit e tekintetben, így a

---

²⁰ 227. és következő oldalak

jövevényyszavakat, a tükörfordítást és egyéb neologizmusokat, és nem feledkeznek meg a latinból átvett kifejezésekről és terminusokról sem, amelyekről még a rómaiak sem gondolták volna, hogy ilyen új értelemben fogják használni azokat. Ezek a módszerek nem kis gondot okoznak a fordítónak, sőt napjaink jogászainak is. Ilyen feltételek között a nemzeti jogok és jogi szókincsük harmonizációja a 21. század egyik nagy kihívása lesz. Ez annak ellenére van így, hogy az ENSZ és az EU keretében egységesítési törekvések zajlanak, és terminológiai adatbázisokat hoznak létre azzal a feltett szándékkal, hogy egy nemzetek feletti jogrendet és terminológiát hozzanak létre? A kérdés felmerül: vajon ez utópia csupán? A jövő majd megadja a választ.

Az utolsó fejezetben, amely egyúttal a könyv konklúzióját is adja, Susan Sarcevic felvázolja a jogi fordítás jövőjét. Az igazság minden bizonnyal azoknak a nagy mozgalmaknak a szintézisében keresendő, amelyek az idők során egymást követték, és időről időre rövid életű igazságokat hangoztatták, amíg egy másik elmélet meg nem döntötte azokat. Ezeknek az igazságoknak egy része azonban továbbra is fennmarad.

Az viszont megnyugvással töltheti el az embert, hogy a technika ugrásszerű fejlődésének ellenére a fordítás továbbra is szép jövő elé néz, amelynek funkciója az emberek közötti kommunikáció elősegítése. Ebben a párbeszédben a jogi fordításnak lényeges szerepe van, mégpedig az egyes jogi kultúrák és az egyének egymáshoz közelítése. Susan Sarcevic ezt a szintézist művében megvalósította. Mind fordításkutatók, mind pedig a jogász-nyelvészek számára alapvető tudásbázisként szolgálhat, bemutatja a jogi fordítók verejtéket nem kímélő munkáját, és segíti saját maguk gyakorlatát perspektívába helyezni és elgondolkodni róla.

Hettinger Sándor